

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ
ОХРИДСКИ“ ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

Том 87

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”
FACULTY OF LAW

Volume 87

РОЛЯТА НА НАТО В ТРАНСФОРМАЦИЯТА НА ПАРАДИГМАТА ЗА ГАРАНТИРАНЕ НА СИГУРНОСТ ПРЕЗ 21 ВЕК

ИВО ЦЕКОВ*

Катедра „Международно право и международни отношения“

Резюме: НАТО отпразнува своята седемдесета годишнина през 2019 г. От края на Студената война мнозина предричат смъртта на организацията – или поне нейната неактуалност. Докато подобни прогнози досега са се оказвали грешни, НАТО – ши роко признат за най-успешния съюз за сигурност в съвременната история, постоянно се изправя пред нов набор от предизвикателства. В момента, когато НАТО тръгва към следващите си седемдесет години на съществуване, организацията ще трябва да работи по-усилено, по-креативно и стратегически, за да поддържа сигурността, която нейните държави членки приемат за даденост.

Ключови думи: НАТО, среда за сигурност, нетрадиционни заплахи, евроатлантическо сътрудничество.

* Главен асистент по международно право и международни отношения в ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски“, доктор по право, icekov@uni-sofi a.bg

* Chief Assist. Prof. in International Law and International Relations at the Faculty of Law, Sofia University „St. Kliment Ohridski“, Ph.D in International Relations; icekov@uni-sofi a.bg

THE ROLE OF NATO IN THE TRANSFORMATION OF THE 21st CENTURY SECURITY PARADIGM

IVO TSEKOV*

Department of International Law and International Relations

Abstract: NATO celebrated its seventieth anniversary in 2019. Since the end of the Cold War, many have been predicting the organization's death—or, at least, its irrelevance. While such predictions have so far been proved wrong, NATO, widely hailed as the most successful security alliance in modern history, has consistently been facing new set of challenges. As NATO embarks on its next seventy years, it will need to work harder and more creatively and strategically to sustain the security that its member states take for granted.

Keywords: NATO, security environment, non-traditional threats, Euro-Atlantic cooperation.

1. От оптимизъм към мрачен реализъм

Съвременните международни отношения се развиват с динамика и интензивност, непознати досега в човешката история. Последните 50 години бяха белязани от събития и обстоятелства, които изначално промениха хода на цивилизацията в степен, която едва ли някой е очаквал. Всепроникващите глобализационни процеси достигнаха до и усложниха всички обществени и стопански сектори, преодолявайки национални граници и многовековни разбирания. Бързите темпове на развитие на научно-техническия прогрес позволиха човешката цивилизация да премине в качествено нов етап от своето развитие, достигайки до условията на съвременното информационно общество, в което комуникационните технологии играят изключителна роля в начина по който хора, общества и държави функционират и общуват помежду си.

Това бурно обществено развитие обаче има и своите отрицателни страни, в резултат на които светът се превърна и в едно доста по-несигурно и опасно място. Глобализацията е сред най-сериозните причини за сериозната финансово-икономическа криза от 2008–2009 г.; широкият интернет достъп спомага за развитието на международния тероризъм, взел хиляди невинни човешки животи;¹ автоматизацията и навлизането на машините в рамките на световното стопанство става за сметка на работните места на хиляди хора, а все по-честите кибератаки над публични институции и виртуални престъпления създават опасности и в дигиталната среда. Като добавим към това замръзналите конфликти и регионални войни (много от които дори са в европейската периферия – Абхазия и Южна Осетия, Крим, Донбас, Нагор

ни-Карабах и Приднестровие) и несекващи имиграционни потоци от бедстващи територии, всички тези обстоятелства характеризират проблемите, пред които се е изправила международната общност в началните години на третото хилядолетие. Допълнителен натиск оказват изчерпаемият характер на ключовите природни ресурси и климатичните промени, изострили до крайна степен нашето съвремие.

Така измамното спокойствие и прекален оптимизъм от годините след края на Студената война дадоха път на ново поколение проблеми, стоящи пред международната общност към днешна дата. Големи международни организации и формирования в лицето на Организацията на обединените нации,

Европейския съюз, Организацията на северноатлантическия договор и други формирования с глобално или регионално значение предприемат стратегически мерки с дългосрочен характер, които да противостоят и в крайна сметка да разрешат многообразието от предизвикателства. В същото време, липсата на единодушие сред големите играчи, ясна стратегическа визия и адекватни политики, както и други, по-странични, но все пак оказващи влияние фактори, са сред условностите, обуславящи един твърде дълъг период за справяне със съвременните негативи на обществено-икономическото развитие.

2. В търсене на нова идентичност за НАТО

Ядрено въоръжаване, икономическо съревнование, борба за надмощие в космоса и битка на идеологиите – това са само част от характеристиките на Студената война – смутен период на дълбоки различия, в рамките на който човечеството е опасно близо от опустошителен военен конфликт, заплашващ дори чисто физическото му оцеляване. Краят на Студената война със сигурност не довежда до години на абсолютен световен мир и задължителни приятелски отношения между държавите. Новите геополитически и икономически условия също така не гарантират напълно глобалната сигурност, в резултат на което светът не навлиза в период на спокойствие и благоденствие в глобален мащаб. Разпадането на двуполусния модел доведе до нови проблеми – реги онални войни, кризи за ресурси, ескалиране на международния тероризъм, както и други форми на противопоставяне. На първо място международната система е далеч не толкова стабилна и предвидима, колкото в миналото. Някои от основните военни играчи са ревизионистично настроени, тъй като гледат на стария ред като на несправедлив и ограничаващ. Възприемането им за упадък на Запада ги

насърчава да бъдат по-настойтелни и да поемат рискове, за да тестват устойчивостта и отзивчивостта на демокрациите.

Организацията на северноатлантическия договор (North Atlantic Treaty Organization или съкратено НАТО) представлява военно-политически алианс,

428

основан на 4 април 1949 г.² Докато в годините на Студената война тя има ясна визия за военностратегическо противопоставяне на Съветския съюз и неговите партньори от Варшавския договор, разпадането на двуполусния модел в началото на 90-те години на 20 век изправя организацията пред острата нужда от качествена и фундаментална промяна във визията, идеите, партньорствата и военното мислене. Целта на тази трансформация е да поддържа Алианса адекватен на средата за сигурност и да може ефективно да изпълнява ролите, които желае да възприеме.

Концепциите в стратегическото мислене на лидерите на НАТО актив но се променят през годините, което е отражение на динамичните промени в средата на действие на организацията. Основано на военното планиране, целеполагането еволюира до развитието на активна защита на ценности като човешки права, взаимопомощ, подпомагане, утвърждаване на демокрацията и др. в рамките на глобалната взаимообвързаност и стремеж към разбирателство. Първоначално формулираната „Стратегическа концепция за отбрана на Северноатлантическата зона“ от края на 1949 г. и началото на 1950 г. залага на стратегия от мащабни операции за териториална отбрана. В средата на 50-те години е разработена стратегията на „масивния ответен удар“, която се основава на възпиращия ефект, т.е. предполага отговор при всяка заплаха с всички средства, включително и ядрено оръжие. През 1967 г. стратегията на „масивния ответен удар“ е заменена със стратегията на „гъвкавия отговор“, която дава предимството на гъвкаво създаване на несигурност в потенциален агресор, така че всякаква агресия да се възприема като неприемлив риск. По сочените стратегии отразяват реалностите на Студената война, политическото разделение на Европа и конфронтационната идеологическа и политическа ситуация, характерна за отношенията Изток-Запад³.

Дълбоките промени в организацията, започнали с Декларацията от Лондон от 1990 г., са предизвикани от края на Студената война⁴. Те могат да бъдат обобщени като промяна от отбранителен подход спрямо сигурността към по-активен и насочен към налагането на сигурност и стабилност. Докато колективният ангажимент за сигурност, въплътен във Вашингтонския договор, продължи да подкрепя Алианса и да обвързва Европа и Северна Америка, трансформацията на НАТО през последното десетилетие на 20 век бе най-ви

² A short history of NATO. NATO, 2020. Available from: https://www.nato.int/cps/su/na-tohq/declassified_139339.htm ³ Динева, Силвия, Оля Георгиева. 29/11/2010, Новите измерения в стратегическия подход на НАТО и отношението им към съвременните предизвикателства пред сигурността. СКП, СУ „Св. Климент Охридски“, <http://www.atlantic-bg.org/bg/news/2010/29-11-2010-round-table.html>, 2004 Съюз на офицерите от резерва "Атлантик" с. 2

⁴ 1990 Summit: a turning point in 'East-West' relations, Available from: https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_116133.htm?selectedLocale=en

429

димо демонстрирана посредством партньорство в процеса на управление на кризи и реакция на новото поколение предизвикателства.

Заплахата от тероризма и опасностите, породени от разпространението на оръжия за масово поразяване, означават, че сигурността на съюзниците става все по-зависима от събития, географски съществено отдалечени от собствени те им територии. В Прага Алиансът призна това и по-късно се адаптира⁵. Част от тази адаптация беше разбирането, че в условията на тези нови заплахи е необходимо възможно най-широко сътрудничество не само с държавите, но и с други международни организации и институции – оттук идват и качествено новите теми за „новите членове“ и „новите взаимоотношения“ на Алианса⁶.

Изправена срещу промените във външната среда, НАТО успоредно трябва да решава и въпроси със собствената си експанзия. В Лондон през 1990 г. НАТО е обединение на 16 държави, в Прага тази бройка се увеличава до 19. През март 2020 г. Северна Македония официално стана 30-тата членка на НАТО. През 1990 г. НАТО лансира всеобхватна политика на партньорство, подавайки ръката на потенциални партньори на изток. Същата бе подадена и в Северна Африка и Близкия Изток през 2004 г., а през следващата година и още по-далеч – сред страните от Персийския залив. Освен това, по времето на срещата в Прага, Алиансът вече заема полагаемото му се място в мрежата от международни организации, като все повече си сътрудничи с ЕС, Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа и ООН.

Срещата на върха на НАТО в Уелс (септември 2014 г.) идва в критично за историята на Алианса време⁷. Глобалната среда за сигурност е опасна и непредсказуема. Действията на Русия срещу Украйна по отношение на Крим и конфликтът в източната част на Украйна оспорват основните принципи на Европа за свобода и мир и всичко това създава нарастващи предизвикателства за сигурността и стабилността в Близкия Изток и Северна Африка и извън тях, както и по-нови заплахи като кибератаките.

В рамките на срещата в Полша (юли 2016 г.) основните засегнати теми са точно две – осигуряването на стабилност на изток и ситуацията в

Афганистан⁸. Засилването на партньорството между Алианса и ЕС бе потвърдено от присъствието на председателя на Европейския съвет Доналд Туск, председател на Европейската комисия Жан-Клод Юнкер и върховния представител по външните отношения Федерика Могерини.

⁵ NATO: The Prague Summit and Beyond, Research Paper 03/05, January 2003, UK Parliament, Available from: <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/RP03-05/RP03-05.pdf> ⁶ Ibid.

⁷ NATO after the Wales Summit, Cardiff University, Available from: <https://www.cardiff.ac.uk/cy/wales-summit>

⁸ Why Nato's Warsaw summit is the most significant since the Cold War, Telegraph, 2016. Available from: <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/07/07/why-natos-warsaw-summit-is-the-most-significant-since-the-cold-war/>

430

По отношение на сигурността в Източна Европа, НАТО отчита както своя, така и приноса на ЕС като значими, изтъквайки и стремежите си тези усилия да бъдат продължени и за в бъдеще. Срещата във Варшава се характеризира с висока степен на важност, тъй като позволи на НАТО и ЕС да очертаят по-подробно и ясно дейностите, които ще се извършват съвместно, а също и координационните практики. По време на форума се разгледа и ситуацията на юг, т.е. в Близкия Изток и Северна Африка, които продължават да будят при tensions. Стабилността в горепосочените региони според ЕС зависи пряко от съвместните усилия в борбата с ИДИЛ, както и последващото подпомагане в разностранни направления на правителството на националното съгласие в Либия. Фокус се поставя и върху необходимостта от засилване на непрекъснатата подкрепа, оказвана от НАТО и ЕС на групата на петте държави от Общността на държавите от Сахел-Сахарския регион⁹, известна още като Г-5 Сахел. Накрая бе разгледана и текущата обстановка в Афганистан, като се отбеляза определен постигнат напредък в борбата за гарантиране на стабилността и сигурността в страната. Посочени са и бъдещите партньорски действия на двете организации за пълно разрешаване на продължаващите вече десетилетия хронични проблеми в мюсюлманската държава.

3. Потенциални измерения от стратегически интерес

Освободен от политическата догма и оковите на стратегическото мислене от Студената война, днес Алиансът все по-често гледа отвъд първоначалните си територии в опит за ранно идентифициране, превенция и противопоставяне на различни по същност, но еднакво опасни като съдържание заплахи. Предизвикателството пред НАТО, когато организацията се отправя към осмото си десетилетие, е да управлява сложността на комбинацията от традиционни и нови заплахи като дългосрочна характеристика на

стратегическата среда на съюза. Това ще бъде културна промяна в начина на функциониране за Али анса, защото това означава да се вземат много малки решения през цялото време, а не големи, но само рядко. Генерирането на солидарност в отговор на по-малки кризи и създаването на отговори извън прибягване до военна сила, няма да бъде лесно. НАТО ще се нуждае от добра ситуационна информираност и способност да се справи с хибридна криза, без да влиза в нежелана ескалация или да разкрива пукнатини в солидарността на съюза¹⁰.

⁹ Икономически съюз, чиято цел е да направи тази част от Африка зона на свободна търговия.

¹⁰ **Shea, Jamie.** NATO in the Era of Global Complexity. Carnegie Europe, 2019. Available from: <https://carnegieeurope.eu/2019/11/28/nato-in-era-of-global-complexity-pub-80417>

3.1. Кибертероризъм и дигитални заплахи

Кибертероризмът е едно качествено ново явление, породено от все по-засилващата се роля на интернет и постоянно обновяваните информационни технологии. Като надеждна дефиниция на този феномен може да се използва следното определение: кибертероризмът е виртуалната атака, имаща за цел да внуши тревога и страх посредством компютърни мрежи, свързани с интернет.

Кибератаките днес с основание биват възприемани като пряка заплаха за нормалното функциониране на държавата, нейното национално стопанство, науката и образованието, а също и като препятствие пред сигурността на гражданите. Несравнимата им сила може и следва да се търси в такива обстоятелства като: географска отдалеченост; прости механизми; минимални икономически ресурси. Кибератаките също така не притежават никакви ясно изразени граници (юридически, национални или културни) и поради тази причина могат да донесат значими по размер щети и дори човешки жертви.

Това далеч не изчерпва прекалено дългия списък с кибератаки, осъществени от началото на века. Съмненията за хакерска намеса в последните президентски избори в САЩ, както и проведената през май 2017 г. масирана атака по правителствени, корпоративни и персонални компютърни системи в над 100 страни по целия свят, показва колко актуален е този проблем за световната общност днес. Постоянно обновяваните системи за защита като цяло подобряват значително средата за сигурност, но със сигурност не елиминират заплахата та. Ежегодно се отчитат загуби от стотици милиони долари, което предполага още по-задълбочени действия от страна на националните правителства. С оглед на неоспоримата важност на

глобалната мрежа за нормалното функциониране на живота в наши дни НАТО определя борбата с киберпрестъпленията като един от своите ключови приоритети¹¹. Остава да се види в каква степен предвижданите мерки ще повлияят на този съвременен феномен.

В поредния сигнал, че НАТО приема по-строга позиция срещу кибер и електронните атаки, през май 2019 г. генералният секретар Йенс Столтенберг заяви, че отбранителният съюз няма да остане чисто отбранителен. Столтенберг каза на присъстващите на конференция по киберзащита в Лондон: „Ние не се ограничаваме да реагираме в киберпространството само, когато сме нападнати в киберпространството“¹².

Днес работата по кибер отбраната на страните от НАТО се осъществява в 3 направления:

¹¹ Simic, Jasminka. Challenges Facing NATO in the 21st Century. Research Gate, 2010. Available from: https://www.researchgate.net/publication/47658158_Challenges_facing_NATO_in_the_21st_century

¹² Tucker, Patrick. NATO Getting More Aggressive on Offensive Cyber. Defense One, May 2019. Available from: <https://www.defenseone.com/technology/2019/05/nato-getting-more-aggressive-offensive-cyber/157270/>

432

– Уеднаквяване на дефинициите и използваните понятия;

– Решаване на въпроса „Следва ли кибератака срещу една страна, членка на Алианса, да се приема по силата на член 5 от Съюзния договор като атака срещу всички страни?“;

– Изграждане на мобилни групи за реакция в рамките на НАТО. От 2008 г. в Талин работи Съюзнически център за усъвършенстване на кибер отбраната. Като страна членка на НАТО България разработва национална стратегия и модел на национален орган за кибер сигурност. Всяка страна трябва да противодейства на кибер престъпленията на собствената си територия, търсейки сътрудничество с останалите страни членки. Подобен стремеж за синергия е заложен и в проекта за Стратегия за кибер сигурност на ЕС, представен в началото на 2013 г. Най-голямото годишно учение по кибер отбрана на НАТО – „Cyber Coalition“ се проведе от 26 до 30 ноември 2018 г. В него участваха повече от 700 експерти от страните членки на Алианса и партньори. Основното предизвикателство пред учението е създаване на реална кибер среда, в която се тестват процедурите за синхронизиране на комуникацията, координацията, споделянето на информация и вземане на решения¹³. Членовете на НАТО вече се съгласиха да интегрират националните си киберспособности в операциите и мисиите на Алианса, но параметрите на отговор на НАТО на кибератаки остават неопределени. През 2015 г. Столтенберг заяви, че кибератака срещу една

държава членка може да предизви ка колективен отговор на всички членове съгласно член 5. И все пак само веднъж имаме такъв колективен отговор: по искане на САЩ след атаките от 11 септември 2001 г. НАТО е отбранителна организация, така че как изглежда офанзивната киберпозиция остава загадка. Отговорът по член 5 може да има много различни форми и със сигурност една от тях може да се развие на вир туалното бойно поле.

3.2. Разпространение на ядрени оръжия

Предотвратяването на това държавни и недържавни противници да застрашат основните интереси, територии и население на членовете на НАТО лежи в основата на съюза. Ако НАТО се провали в тази съществена мисия, последствията могат да бъдат катастрофални. За да предотврати подобна възможност, НАТО е разработила възпираща позиция, която включва ядрени и конвенционални възможности, наред с противоракетната отбрана и други инструменти, като кибер или контрахибридни инструменти. Заедно с ученията и стратегическите комуникации те дават сигнал на всеки потенциален противник за решимостта на съюза да защитава своите членове.

¹³ Български екип участва в най-голямото учение по кибер отбрана на НАТО. Информационен център на МО, ноември 2018 г. Достъпна на: <https://armymedia.bg/archives/138803>

433

За НАТО не е необходимо да следи тясно дейностите на своите противници, за да се възпира ефективно. Идеята е да се даде сигнал, че съюзът няма да бъде сплашен или принуден¹⁴. Но самото възпиране като стратегически под ход се разви. Новият подход трябва да бъде адаптиран към днешната среда, в която трябва да се преодолеят едновременно редица предизвикателства пред възпирането и да се използват сложни нетрадиционни средства съвместно с традиционните военни инструменти на съюза.

Заплахата от ядрен тероризъм в твърде несигурната обстановка, характеризираща последните около две десетилетия, действително е реална. Водещи експерти по сигурност обаче, призовават тя да не бъде прекалено надценявана единствено въз основа на разрушителния характер на ядрените оръжия.

Създаването на този вид оръжия доведе до съвсем естествените притеснения на държавите, притежаващи такъв арсенал, за опасността от попадането му в ръцете на трети страни. Въпреки тези опасения, шансът това да се случи на практика, до 70-те години на предходното столетие се определяше като твърде малко вероятен. В последните двадесет години на миналия век потенциалът на едно такова изтичане вече започва да се разглежда като малко по-реален. След атаките над Световния търговски център в Ню Йорк от 2001

г. обаче, ядреният тероризъм бе представен на световната общественост като едва ли не най-съществената заплаха за глобалната сигурност. Работната дефиниция за ядрен тероризъм казва, че това е по същество осъществяване на терористични актове или пък заплахи за осъществяването им посредством употребата на ядрени и/или радиоактивни материали, включително завземането на обекти, в рамките на които такива са налични. Като специфична форма на ядрен тероризъм се възприема похищаването или убийството на ядрени специалисти¹⁵.

Днес не са налични достатъчно данни, които да могат да убедят между народната общност, че съществуват терористични групи, направили опит да се сдобият или пък самостоятелно да разработят ядрени взривни устройства. При все това доста голям брой аналитици, преимуществено западни, говорят за наличието на психологическа готовност на терористите да използват по предназначение средствата за ядрен терор с цел масово поразяване на населението и нанасянето на сериозни вреди на враждебните според тях страни.

Нещо повече, американското правителство е на мнение, че ядреният тероризъм е неизбежен през следващите десетилетия при положение, че своевремен

¹⁴ **Kulesa**, Lukasz. The Future of Deterrence: Effectiveness and Limitations of Conventional and Nuclear Postures. Carnegie Europe, 2019. Available from: <https://carnegieeurope.eu/2019/11/28/future-of-deterrence-effectiveness-and-limitations-of-conventional-and-nuclear-postures-pub-80440>

¹⁵ **Katsirdakis**, G. NATO and Defense Reform, Collection of Papers: Military Reform – Experiences and Challenges”, CCMR, Belgrade, 2003.

434

но не започне мащабно и конструктивно сътрудничество на всички страни в борбата с тази опасност. Алиансът също разглежда опасността като реална и я приоритизира в рамките на стратегическата си визия за бъдещето.

Към днешна дата официално признати за ядрени сили са 8 държави: САЩ, Русия, Великобритания, Франция, Китай, Индия, Пакистан и Северна Корея. Първите пет в този списък са част от Договора за неразпространение на ядрените оръжия. Съществуват известни основания да се смята, че и Израел е ядрена сила, но никога от тази страна нито са потвърждавали, нито са отричали тези твърдения¹⁶. Република Южна Африка пък е единствената държава, притежавала такъв арсенал, която впоследствие се отказва от него. Ядрените арсенали, изнесени от територията на бившите три съветски републики, сега независими държави Беларус, Казахстан и Украйна, биват предадени на Русия след разпадането на СССР¹⁷.

„Докато съществуват ядрени оръжия, НАТО ще остане ядрен съюз“, пре дупреждава декларацията от Лондон на срещата на високо равнище на НАТО по случай 70-годишнината на Алианса, която подчертава, че е необходимо да се продължат и усилията за контрол на ядрените оръжия чрез

склучването на нови договори, включващи Русия и Китай¹⁸.

3.3. Климатични промени и изчерпване на ресурси

Изключително сериозни са чисто природните промени, особено изострящи се в последните приблизително 50 години. Тези промени се изразяват пре ди всичко в продължаващото глобално затопляне, т.е. повишаване на средни те температури на световния океан и атмосферата, като данните сочат ръст на температурите в близост до земната повърхност с около 0,7 градуса.

Официалното становище на Междуправителствената рамка по изменението на климата към ООН отчита, че глобалното затопляне, задълбочило се след 50-те години на миналия век, е следствие от нарастване концентрациите на антропогенни парникови газове, т.е. чисто човешко влияние. Свидетелствата за затопляне на климатичната система включват наблюдаваното увеличение на глобалните средни температури на въздуха и океанските води, широко разпространеното топене на снегове и ледове и повишаването на глобалното средно морско равнище. Линеино интерполираната глобална средна повърхностна температура нараства с $0,74 \pm 0,18$ °C за периода 1906 – 2005 година,

¹⁶ Israeli Nuclear Program, Atomic Heritage Foundation, 2018. Available from: <https://www.atomicheritage.org/history/israeli-nuclear-program>

¹⁷ The Politics of Nuclear Renunciation: The Cases of Belarus, Kazakhstan, and Ukraine, Stimson Center, 1995. Available from: <https://www.stimson.org/1995/politics-nuclear-renunciation-cases-belarus-kazakhstan-and-ukraine/> ¹⁸ Ето я заключителната декларация на НАТО, 4

декември 2019 г. Достъпно през: <https://standartnews.com/svyat/eto-ya-zaklyuchitelnata-deklaratsiya-na-nato-408306.html>

435

като скоростта на затопляне през втората половина на този период е почти два пъти по-голяма от средната за периода като цяло ($0,13 \pm 0,03$ °C на десетилетие срещу $0,07 \pm 0,02$ °C на десетилетие).

Слънчевата активност също се възприема като важна причина за глобалното затопляне. Под слънчева активност се разбират измененията на количеството слънчева радиация под формата на енергия. Някои от тези промени в активността са периодични, като например 11-годишният цикъл на слънчеви петна, но други промени не следват никаква закономерност.

Въпреки че не винаги наблюдаваните ефекти могат да се свържат стопроцентово с глобалното затопляне, съществува голяма вероятност за връзка между тях, потвърдена и от сложните компютърни модели, които учените използват, за да правят прогнози. Повишаването на температурата може да доведе от своя страна до други промени, като отдръпване на ледниците, повишаване нивото на световния океан и промени в количественото и географ

ското разпределение на валежите. Като следствие от това вторичните ефекти са повишаване броя и честотата на наводненията, сушиите, ураганите и други природни бедствия. В четвъртия си доклад през 2007 г. Междуправителственият панел по измененията в климата прави обобщение на всички тези ефекти. Учените са на мнение, че изненадите в климата ще са често явление. Докладът също така отбелязва, че повечето ефекти ще са следствие на три те основни фактора: повишаване нивото на световния океан, увеличаване на температурите и промени в количеството и честотата на валежите. До края на XXI век се очаква нивото на океаните да се повиши със средно 18 до 59 см¹⁹.

Първите действия на Алианса в това отношение вече са факт. През май 2014 г. по искане на Босна и Херцеговина, НАТО активира своя Евро-атлантически координационен център за борба с природните бедствия. Тогава малката западнобалканска страна бе поразена от най-сериозните наводнения и свлачища на земна маса в историята на региона. Общо 18 държави членки на Алианса осигуриха лодки, водни помпи, генератори, хеликоптери и хуманитарна помощ²⁰. През май 2017 г. експерти от Парламентарната асамблея на НАТО отново предупредиха, че климатичните промени ще доведат до сериозни конфликти и масова миграция от районите на Близкия изток и Северна Африка. Те призоваха за повишено международно участие в решаването на проблема и обезпечаване на водната и хранителната сигурност в региона²¹.

¹⁹ Green issues – red alert?, NATO Review, Available from: https://www.nato.int/docu/review/2007/Growing_Dangers/Green_issues_red_alert/en/index.htm ²⁰ Werrell, Caitlyn and Francesco Femia. Climate Change and NATO: A New Study, October 2017, The Center for Climate & Security, Available from: <https://climateandsecurity.org/2017/10/24/climate-change-and-nato-a-new-study/>

²¹ Climate Action is a Strategic Imperative. Report by NATO Parliamentary Assembly ahead of G7 Meeting, May 2017, Available from: <http://newsroom.unfccc.int/unfccc-newsroom/nato-lawmakers-warn-climate-change-will-trigger-food-shortages/>

Климатичните промени повишават риска от насилствени конфликти като за силват вече съществуващи източници на противопоставяне като бедност и икономическо неравенство, категорична е организацията²².

Докато светът е изправен пред нарастващата заплаха от изменението на климата, норвежкят премиер Ерна Солберг заяви, че НАТО трябва да играе важна роля. Изказвайки се на събитието NATO Engages в Лондон през декември 2019 г., Солберг заяви, че Алиансът трябва да "породи малко повече дискусия за това колко е важно да спре [климатичните] промени". Солберг призна, че не мисли, че „ще разрешим това чрез нашата отбранителна част на НАТО“, но подчерта, че лидерите на НАТО могат да помогнат за по-големи действия. „Това, което всъщност трябва да направим“, каза тя, „е

[да] спрем климатичните промени [и] да се уверим, че инвестираме сега, вместо да се налага да инвестираме много в бъдеще, за да работим върху щетите. Много по-евтино е да се предотврати изменението на климата, отколкото ще бъде адаптирането му към всички нива на нашето общество.“

НАТО може да помогне за разпалването на глобални действия, като на прави връзката между изменението на климата и традиционната област на НАТО: сигурността.

„Мисля, че ролята на НАТО е да гарантира, че анализира първопричините за промените в сигурността в различни области поради климатичните промени“, аргументира се Солберг²³.

3.4. Обществено здраве

Промените в средата за сигурност извадиха на преден план един нов и често пренебрегван аспект на глобализацията: заплахите за общественото здраве. Засилването на международния транспорт и все по-тесните взаимовръзки между държави и континенти водят до разпространението на опасни болести и вируси, които са способни многократно да надхвърлят първоначалните граници на своята естествена среда. През последните две десетилетия видяхме поредица от такива случаи, сред които епидемиите от птичи грип от далечния Изток и от ебола в западна Африка. Едва ли обаче има по-красноречив пример за опасностите, които глобалните пандемии носят днес, от разразилата се през пролетта на 2020 г. зараза с новия коронавирус. Нейните отражения върху сигурността и икономиката на държавите от Европа и света тепърва ще бъдат анализирани, но няма съмнение, че Старият континент

²² NATO: Climate Change Is Significant Security Threat and 'Its Bite Is Already Being Felt', EcoWatch, Available from: <https://www.ecowatch.com/nato-climate-change-is-significant-security-threat-and-its-bite-is-alr-1882107200.html> ²³ Arvind, Om. Norwegian PM explains how NATO can help combat climate change, Atlantic Council, 2019. Available from: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/norwegian-pm-explains-how-nato-can-help-combat-climate-change/>

не беше подготвен да реагира на тази нова заплаха. Това направи ролята на НАТО като организация с големи ресурси ключова в борбата на първа линия.

НАТО се опасява от втора вълна от коронавирусни инфекции и реши да изготви план за военна операция, за да бъде по-добре подготвен за ново избухване на заразата. По-координиран отговор на втора коронавирусна вълна ще бъде лакмусово изпитание за достоверност и сближаване в рамките на съюза. Алиансът също предлага общи поръчки на лични предпазни средства и лекарства чрез собствената агенция за подкрепа и снабдяване на НАТО. Целта е разработката на по-дългосрочен „План за действие при пандемии“.

Инициативите следват отчетени разочарования в алианса, че НАТО не е достатъчно подготвена за пандемията, например, когато става дума за военни полети за подкрепа или въздушни превози на пациенти. Едва след дълъг период на объркване самолетите успяха да прелетят над Европа по опростена процедура – без индивидуални разрешителни. Независимо от това, Алиансът успя да планира и проведе поредица от мисии за облекчаване положението в най-засегнатите си страни членки.

В края на март 2020 г. товарен самолет C-130 на испанските военновъздушни сили, носещ 10 000 защитни медицински костюма, дарени от Чехия, достигна до Испания като част от съюзническите усилия за борба със зараза та. Самолетът донесе също 90 респиратора и кацна във въздушна база Торехон за по-нататъшно разпределение на доставките от испанските власти.

На 3 април 2020 г. два испански военни самолета излетяха от Хамбург до мадридското летище Торехон, за да доставят 50 вентилатора, изпратени от германското правителство, като част от продължаващите колективни усилия на съюзниците от Алианса срещу глобалната пандемия на коронавируса. Испания отправи това искане за помощ чрез Евроатлантическия координационен център за реагиране при бедствия (EADRCC).

В началото на април товарен самолет A-400M от турските ВВС, превозващ медицински консумативи, дарени от Турция, достига до Испания и Италия, което също е част от усилията на съюзниците да отговорят на COVID-19. На 21 април Естония дари на Испания и Италия по 30 000 маски и 2 000 опаковки дезинфектант²⁴.

В рамките на партньорската Програма за стратегически въздушен превоз на НАТО, пратка медицински материали от Китай пристигна на 17 април на летище „София“. В Програмата за стратегически въздушен превоз участват 10 съюзници от НАТО (България, Естония, Унгария, Литва, Нидерландия, Норвегия, Полша, Румъния, Словения и САЩ) и две страни от „Партньорство за мир“ (Финландия и Швеция). SAC се реализира чрез съвместно придобити самолети C-17 „Глоубмастър“, базирани в авиобаза „Папа“ в Унгария. България за първи

²⁴ NATO response to COVID-19, NATO Newsroom, 2020. Available from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_174271.htm

път използва тази програма от началото на пандемията от COVID-19. България разполага с определен брой полетни часове, които се използват основно за превоз на нашите контингенти, участващи в задграничните мисии²⁵.

Включването на НАТО в борбата на този нов фронт срещу опасен и невидим противник показва, че дори през 2020 г. Съюзът може да намери нови предизвикателства, но и начини да използва своите ресурси, за да

подпомогне изпаднали в затруднение държави членки.

3.5. Енергийна сигурност

От всички видове ресурси, петролът е този, който най-вече може да предизвика възникването на конфликт между две или повече държави през 21 век. Той се отличава от всички останали суровини по основната роля, която играе в световната икономика. Днес нито едно силно индустриализирано общество не би могло да оцелее без наличието на значителни резерви от петрол.

Ето защо всяка сериозна заплаха за наличието на този ресурс може да доведе до появата на криза, а в по-крайни случаи и на мащабен въоръжен конфликт. Подобни действия може да има във всеки по-голям район за добив на нефт, докато по-малки конфликти, свързани с петрол могат да възникнат, когато отделните държави се опитат да спечелят или запазят контрол върху богати гранични участъци и морски зони.

Високата концентрация на петрол в само няколко страни означава, че наличието на петрол по света е тясно свързано с политическите и социално-икономическите условия в една сравнително малка група от държави. Възникването на войни или политическа нестабилност в някоя от тези страни може значително да затрудни световния поток на петрол и така останалата част от света да претърпи сериозни икономически трудности.

Още в началото на 21 век енергийната сигурност бива обявена като най-висок приоритет за сигурността на НАТО и ЕС²⁵. Развитите, но най-вече развиващите се национални стопанства, чувстват все по-нарастващ глад от въглеводородни ресурси. Допреди едва десетина години в рамките на експертните и политическите доклади и оценки бе наложено виждането, че предстои пълно изчерпване на добиваните на приемлива цена нефт и природен газ – обстоятелство, което неминуемо ще доведе до глобален колапс. Също така се смяташе, че намирането в обозримо бъдеще на достатъчно икономически ефективни заместители на традиционните горива е изискване без ни

²⁵ Респиратори и маски, дарени от Китай, пристигат тази вечер със самолет на НАТО у нас, БНТ. 16 април 2020 г. Достъпна на: <https://news.bnt.bg/news/respiratori-i-maski-dare-ni-ot-kitai-pristigat-tazi-vecher-sas-samolet-na-nato-u-nas-1049623news.html>

²⁶ **Goldschmidt**, Pierre and Jan **Techau**. The New Challenges to Global Security: NATO's Response, 2011, Available from: <http://carnegieendowment.org/2011/11/28/new-challenges-to-global-security-nato-s-response-event-3457>

външната си политика в Близкия Изток с цел гарантиране непрекъсваемостта на енергийните доставки; Русия пък умело се възползва от енергийната карта в границите на геополитическия процес, превръщайки се в световна енергийна суперсила. Не бива да се пропускат също и прекалено активната политика на Китай в Африка, Централна Азия и Южна Америка за достъп и гарантиране на доставки на нефт и природен газ посредством изкупуване на активи на енергийни компании, активни инвестиции в проучване и изграждане на фиксирани инфраструктури в енергетиката, както и тънката политика на Организацията на страните-производителки на петрол (ОПЕК) по отношение на т.нар. „справедлива цена“ на експортирания петрол и реалните ресурси на страните членки на организацията²⁷.

Днес всички тези хипотези изглеждат не само морално остарели, но също така и напълно неверни. Като главни причини за това се определят революцията в добива на шистов газ, глобалната финансово-икономическа криза от 2008–2009 г. и все по-засилващата се степен на уязвимост на критичната енергийна инфраструктура. Изчерпването на горивата вече не се възприема за сигурно, поне не и в обозримо бъдеще, като тук причините лесно се изясняват с оглед на непрекъснатия прогрес на енергийните технологии за добив. Именно иновациите в технологиите са и факторът за енергийна независимост.

Споменатата вече все по-нарастваща значимост на Русия като основен доставчик на енергийни източници за Европа сериозно застрашава енергийната сигурност на „Стария континент“ – обстоятелство, което бе изпитано от по-голямата част от страните членки на ЕС, респ. на НАТО, преди 5 години. Разширяването на обхвата на доставчиците посредством изграждането на големи газопроводи от страни като Азербайджан, както и повишаване на партньорството с държави членки на ОПЕК, би могло да донесе желания ефект, а именно да се намали високата степен на зависимост от руската страна. Както ЕС, така и НАТО, имат много съществена роля в тези процеси и напълно логично с оглед на изключителното значение на проблематиката, същата се превръща в основен приоритет и за двете организации. Отделно се продължават и усилията по намаляване на вредните емисии, отделяни в хода на употребяването на енергоизточниците, както и по разширяване дела на възобновяемите такива в общата енергийна структура.

²⁷ **Милина**, Величка. Новата парадигма на енергийната сигурност. София: Военна академия „Г. С. Раковски“, 2013 г., Available from: http://rnda.armf.bg/wp/wp-content/uploads/2015/03/NPE05_12_2013_VM_Last1.pdf

3.6. Организирана престъпност – трафика на хора, наркотици и оръжия В миналото НАТО не се занимаваше с организираната престъпност или трафика на хора в значителна степен (с изключение на морската мисия в Егейско море), тъй като те се считаха за предимно проблеми на националното правоприлагане. В случай на организирана престъпност държавите са отговорни предимно за тяхната сигурност и устойчивост чрез националните правоприлагащи и разузнавателни агенции и съдебни органи. В тази област има и няколко специализирани агенции извън НАТО като Интерпол и Европол, които се фокусират върху полицейското сътрудничество; Евроюст, която се занимава със съдебно сътрудничество; и Агенцията на Европейския съюз за обучение по правоприлагане, която обучава служители на правоприлагащите органи на Европейския съюз²⁸.

Сред приетите на срещата на върха на НАТО в Истанбул от 2004 г. решения бе утвърдената политика срещу търговията с хора. Съгласно със съдържанието на документа търговията с хора се описва като престъпление, което следва да се заклейми от всички, а също и като „съвременна търговия с роби, която подхранва корупцията и организираната престъпност“. Нещо повече, този феномен се разглежда и като фактор за дестабилизиране на правителствата. Политиката бе утвърдена от всички страни членки на общността и се прилага пълноценно във всяка от тях. В следващите няколко години постиженията бяха налице и показваха ясно, че съществуват реални предпоставки проблемът да се разреши изцяло.

Донякъде изглежда странно, че Алиансът третира социални въпроси, които са прерогатив на националните полицейски служби, като заплаха за колективната сигурност. Това обаче има своето логично обяснение – съюзниците осъзнават, че търговията с хора може да постави под реална заплаха операциите на Общността, тъй като самите операции са фактор за потенциално нарастване на същата тази търговия. Различни сведения днес дават информация за хиляди жени, които ежегодно стават жертви на това негативно явление. Това по същество е действително доходоносен бизнес за организираната престъпност. И въпреки че НАТО се бори с всички аспекти на търговията с жени, специално внимание се обръща на направлението, свързано със секс-услугите. Отчита се, че от платения секс се възползват и войниците от контингентите на НАТО, разположени в различни части на света, плащайки за платени робини. Общността приема това положение като абсолютно неприемливо и търси решение за пълното му премахване.

Тези обстоятелства стоят в основата на утвърдената в Истанбул политика, като сред възприетите мерки попадат такива като преглед на националното за

²⁸ Dokos, Thanos. The Security Implications of Crime, Terrorism, and Trafficking, Carnegie Europe, November 2019. Available from: <https://carnegieeurope.eu/2019/11/28/security-implications-of-crime-terrorism-and-trafficking-pub-80426>

конодателство, приемане и ратификация на Конвенция на ООН срещу транс националната организирана престъпност, към нея – Протокол за предотвратяване, спиране и санкциониране на трафика на хора и особено на жени и деца от 2000 г., подготовка на целия личен състав, участващ в ръководени от НАТО операции, договорни клаузи, забраняващи на подписаните страни да участват и да улесняват търговията с хора и ангажимент в текущите прегледи, извършвани от компетентните органи, да се включи и оценка на резултатите от тези усилия. През 2016 г. НАТО предприе мащабна операция в Егейско море в опит да ограничи незаконния трафик на хора между Турция и Гърция²⁹.

В доклада на Европейския център за мониторинг на наркотици и наркомании (ЕЦМНН) и Европол, публикуван през 2017 г., се оценява, че ежегодно европейските граждани купуват различни видове наркотици за приблизително 24 млрд. евро³⁰. Въз основа на тези данни това се очертава като най-печалливото направление в дейността на организираната престъпност.

Все по-тясна става взаимовръзката между трафика на наркотици и други видове престъпност. По-конкретно, организираните престъпни групировки, които участват в пазара на наркотици в Европа и занимаващи се и с други форми на престъпност, в т.ч. и тероризъм, създават все по-често съюзи помежду си, прескачайки държавните и етническите граници. В допълнение, сред тези организации става все по-популярно използването на специалисти в областта на наркотичните субстанции и вещества. Глобализационните процеси в комбинация с новите технологии се проявяват в ролята на катализатор на промените в пазара на наркотици. Организираната престъпност в наши дни се възползва много бързо от наличието на интернет, достъпността до разностранна информация и растежа на световната търговия.

Отчита се също географска концентрация на групировките, опериращи с наркотици. Това на практика означава, че производството и дори трафикът се осъществяват от групировките на точно определени места (както в границите на Европа, така и извън нея). Местоположенията най-често са стари и познати, но периодично биват разкривани и качествено нови такива. Пример е трафикът на хероин през Южен Кавказ³¹. Координираните действия на ниво НАТО и ЕС биха подпомогнали драматично борбата с разпространението на наркотици, разписвайки много широк набор от препоръки и действия в различни области. Като първостепенно важна цел пред НАТО и нейните парт

²⁹ British warships joining NATO mission to combat human trafficking in Aegean. Stripes, March 2016. Available from: <https://www.stripes.com/news/british-warships-joining-nato-mission-to-combat-human-trafficking>

442

нъори е осезаемото намаление на наличностите от наркотици чрез прекъсване на трафика, разбиване на организирани престъпни групировки, ефикасно използване на наказателноправната система, ефективното правоприлагане, основано на разузнавателна дейност, засилен обмен на ценни сведения и информация и др.

4. Трансформацията на НАТО – гарант за колективната сигурност в Европа

С края на Студената война започна трансформация на парадигмата на сигурността. Това бе един бавен процес, при което се извърши качествено реструктуриране на системата на международните отношения. Без да губят своето значение, проблеми като ядреното съдържане и надпреварата във въоръжаване то с конвенционално оръжие, постепенно трябваше да отстъпят място на нови предизвикателства, които съответните кръгове от политици и висши военни считаха за новото лице на заплахите за регионалната и световната сигурност.

НАТО – този своеобразен стълб не само на регионалната, но и на световна та сигурност, в условията на 21 век е изправен пред много сериозни предизвикателства. Тероризъм, войни, икономически трудности, климатични промени, енергийно обезпечаване, организирана престъпност – това са все направления, по които тази уникална организация влага усилия, посредством които да защити съставлящите го страни членки, както и света като цяло. Включващо световни лидери и световни суперсили, това е обединение, чийто глас продължава се чува, а влиянието му навсякъде на планетата Земя е много съществено.

Така изредените заплахи звучат изключително сериозно, което е напълно обосновано. С този кратък списък обаче, определено не се изчерпват абсолют но всички предизвикателства пред съвременния свят като цяло и пред НАТО в частност. Съюзниците доста отдавна осъзнават, че индивидуалните действия са обречени на пълен провал; че дори и да се постигне съществен напредък в определено направление, то със сигурност ще усложни ситуацията в друга държава. Осъзната е ролята на колективните действия като мощен инструмент за постепенно ликвидиране на опасностите и именно поради тази причина са създадени уникални по рода

си регионални организации като НАТО и безпрецедентни интеграционни формирования като Европейския съюз, които потенциално биха разполагали с необходимите капацитет и ресурси да посрещнат предизвикателствата на 21 век, така че да им повлияят значимо и дори напълно да премахнат съществена част от тях. С право твърдим, че пътят на диалога, приятелството и съвместните усилия трябва да бъдат солидната основа на един по-сигурен, надежден и защитен свят, където са гарантирани човешкото достойнство, демократичните ценности и върховенството на закона.

443

Основната характеристика на съвременната среда за сигурност – нейната изключително трудна предсказуемост и предвидимост – налага трансформация както на командната структура и на структурата на войските в НАТО, така и на структурите (граждански и военни) на ЕС и на националните въоръжени сили като най-адекватен отговор на необходимостта от непрекъсната адаптация и усъвършенстване на способностите, с които те разполагат.

Алиансът следва да е в състояние ефективно да отговори на специфичните предизвикателства, породени от хибридните заплахи. Този тип заплахи включват координирано използване на широк спектър от открити и прикрити военни, граждански, конвенционални и неконвенционални инструменти. От съществено значение е НАТО да притежава необходимите средства и процедури за възпиране и ефективен отговор на хибридни заплахи, както и възможности за укрепване на националните сили. Това ще включва и засилване на стратегическите комуникации, разработване на сценарии за учения, включващи хибридни заплахи, както и засилване на координацията на Алианса с други организации с оглед на подобряване на обмена на информация, политическите консултации и координацията между щабове.

НАТО трябва да остане военно-политически съюз, който играе поддържаща, а не водеща роля в управлението на правоприлагането и невоенните предизвикателства в областта на сигурността. По този начин Алиансът трябва да увеличи приноса си за сигурността на държавите членки и да подобри обществения си имидж, но без да губи своята идентичност. Съюзниците се стремят да допринесат за усилията на международната общност за проектиране на стабилност и укрепване на сигурността извън територията на НАТО. Едно от средствата за това е чрез сътрудничество и партньорства. За повече от 25 години Алиансът е развил мрежа от партньорства със страни, които не са членки от Евроатлантическия регион, Средиземноморието и региона на Персийския залив и други партньори по целия свят. Над 1200 събития

годишно са отворени за партньори чрез системата за сътрудничество за партньорство.

НАТО провежда диалог и практическо сътрудничество с тези държави по широк спектър от въпроси, свързани с политиката за сигурност. Партньорствата на НАТО са от полза за всички участващи и допринасят за подобряване на сигурността на широката международна общност.

Именно това партньорство и с други водещи субекти на международната сцена ще позволи на НАТО да разшири дейността си отвъд традиционните военнoстратегически аспекти и да приложи опита и ресурсите си там, където ще бъдат най-необходими. Стратегическата концепция на НАТО от 2010 г. обвързва Алианса с операции по предотвратяване на кризи, управление на конфликти и стабилизиране на ситуации след конфликти, включително чрез по-тясно сътрудничество с международните партньори на НАТО, най-важни сред които са ООН и Европейският съюз.

444

НАТО и ООН също споделят ангажимент за поддържане на международния мир и сигурност. Двете организации си сътрудничат в тази област от началото на 90-те години в подкрепа на мироопазването и операциите за управление на кризи. Сложността на днешните предизвикателства пред сигурността изисква по-широк диалог между НАТО и ООН. Това доведе до за силено споразумение за сътрудничество и връзка между персонала на двете организации и специализираните агенции на ООН. Резолюциите на Съвета за сигурност на ООН предоставиха мандата за операциите на НАТО в Западните Балкани, Афганистан и Либия. Те също така предоставиха рамката за мисията на НАТО за обучение в Ирак³².

Споделяйки стратегически интереси и изправени пред едни и същи предизвикателства, НАТО и Европейският съюз си сътрудничат по въпроси от общ интерес и работят рамо до рамо в управлението на кризи, развитието на капацитета и политическите консултации, както и предоставянето на подкрепа на техните общи партньори. Отношенията между НАТО и ЕС бяха институционализирани в началото на 21 век, като се основаваха на стъпки, предприети през 90-те години за насърчаване на по-голяма европейска отговорност в областта на отбраната. През 2003 г. т. нар. споразумение „Берлин плюс“ по ставя основата Алианса да подкрепя ръководените от ЕС операции, в които НАТО като цяло не е ангажиран³³. Днес ЕС е уникален и съществен партньор за НАТО. Двете организации споделят мнозинство от членовете си, имат общи ценности и са изправени пред сходни заплахи и предизвикателства.

В борбата с тероризма, транснационалната организирана престъпност, трафика и нередовната миграция, НАТО трябва да се съсредоточи върху за силване на контрола върху морските маршрути през Средиземноморието,

събиране на разузнавателна информация, наблюдение на дейността на не държавни участници в проблемни територии и предоставяне на ранно предупреждение за престъпни операции. При необходимост и в сътрудничество с националните власти съюзниците трябва да се стремят да прихващат контра бандни товари и да използват военна сила срещу терористите. Като цяло, самото присъствие на НАТО в области на престъпни и терористични операции налага ограничения на способността на терористите да действат.

В контекста на нарастващата комплексност на глобалните тенденции, Алиансът демонстрира все по-твърда решимост да премахне напълно голяма част от съвременните заплахи и така да гарантира сигурността и спокойстви

³² **Sebok**, Endre. NATO-UN relations: looking ahead after 10 years of expanding cooperation. NATO Review, September 2018. Available from: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2018/09/28/nato-un-relations-looking-ahead-after-10-years-of-expanding-cooperation/index.html>

³³ Relations with the European Union NATO Review, March 2020. Available from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49217.htm

445

ето на обществото. Надхвърляйки досегашните измерения на дейността си и работейки стратегически в много по-широк географски периметър от Север на Африка през Близкия изток до Централна Азия, НАТО може и трябва да демонстрира морално съзряване и техническа адекватност спрямо актуалните предизвикателства. Държавните лидери са убедени в твърдата си позиция и разбиране, че единствено колективната работа може да донесе така желания краен резултат – траен мир и минимизиране на заплахите за сигурността на народите и териториите на Северна Америка и Европа.

ЛИТЕРАТУРА

Динева, Силвия, Оля **Георгиева**, 29/11/2010. Новите измерения в стратегическия подход на НАТО и отношението им към съвременните предизвикателства пред сигурността. СКП, СУ „Св. Климент Охридски“.

Милина, Величка. Новата парадигма на енергийната сигурност. София: Военна академия „Г. С. Раковски“, 2013.

Arvind, Om. Norwegian PM explains how NATO can help combat climate change. Atlantic Council, 2019.

Dokos, Thanos. The Security Implications of Crime, Terrorism, and Trafficking. Carnegie Europe, November 2019.

Drent, Margriet and Rob **Hendriks**, Dick **Zandee**. New Threats, New EU and NATO Responses. Clingendael, 2015.

Goldschmidt, Pierre and Jan **Techau**. The New Challenges to Global Security: NATO's Response, 2011.

- Kaplan**, Eben. Terrorists and the Internet. Council on Foreign Relations, 2018.
- Katsirdakis**, G. NATO and Defense Reform, Collection of Papers: Military Reform – Experiences and Challenges, CCMR, Belgrade, 2003.
- Kulesa**, Lukasz. The Future of Deterrence: Effectiveness and Limitations of Conventional and Nuclear Postures. Carnegie Europe, 2019.
- Sebok**, Endre. NATO-UN relations: looking ahead after 10 years of expanding cooperation. NATO Review, September 2018.
- Shea**, Jamie. NATO in the Era of Global Complexity. Carnegie Europe, 2019. **Simic**, Jasminka. Challenges Facing NATO in the 21st Century. Research Gate, 2010. **Tucker**, Patrick. NATO Getting More Aggressive on Offensive Cyber. Defense One, May 2019.
- Werrell**, Caitlyn and Francesco **Femia**. Climate Change and NATO: A New Study. The Center for Climate & Security, October 2017.

Дадена в Катедра „Международно право и международни отношения“ – май 2020
г. Рецензенти – проф. д-р Пламен Пантев
доц. д-р Мариета Рабохчийска